

# Українське весілля вбрання

Т. В. КОСМІНА, З. О. ВАСІНА

ЕТНОГРАФІЧНІ  
РЕКОНСТРУКЦІЇ



Комплекси українського традиційного весільного вбрання молодих милують нас своєю життєрадісною красою, багатством елементів та кольорів, їх обрядовою значимістю, дивовижною мистецько-художньою довершеністю. Впродовж вікової історії кожна деталь одягу освячувалась колективною народною традицією. Вона мала служити одній високій меті — захистити подружжя від лихих сил, забезпечити молодим щасливе майбутнє, показати на людях їхню чесність у житті та вправність у роботі, а значить засвідчити їхню зрілість і готовність до створення власної сім'ї.

У ході багатоденного весільного дійства одні елементи одягу замінювались на інші. Так, переміна головних уборів привселюдно стверджувала акт переходу молодих до нового соціально-вікового стану: дівчина — жінка, парубок — чоловік. Загальнонаціональні установки щодо обрядового значення одягу молодих у конкретній практиці проведення весілля в кінці ХІХ — на початку ХХ століття реалізовувались у безмежній кількості місцевих зональних варіантів. Це зумовлювалося специфікою шляхів історико-культурного та соціально-економічного розвитку. Слід також зауважити, що весільні комплекси одягу населення окремих історико-етнографічних районів України в кінці ХІХ — на початку ХХ століття виявляли різні етапи свого історичного розвитку. Так, приміром, жителі Полісся та гірських Карпат продовжували виготовляти одяг в основному вручну, з домашньої сировини. Він зберігав багато архаїчних елементів, пов'язаних з давніми народними уявленнями. І навпаки, одяг населення центральних та особливо південних районів України формувався переважно з матеріалів промислового виробництва, які купувались у крамницях. У його крої та силуеті суттєву роль почали відігравати форми міського костюма, і лише при виготовленні весільних головних уборів та у використанні ритуальних предметів (рушників та ін.) продовжувала звучати традиційна символіка українського весільного обряду.

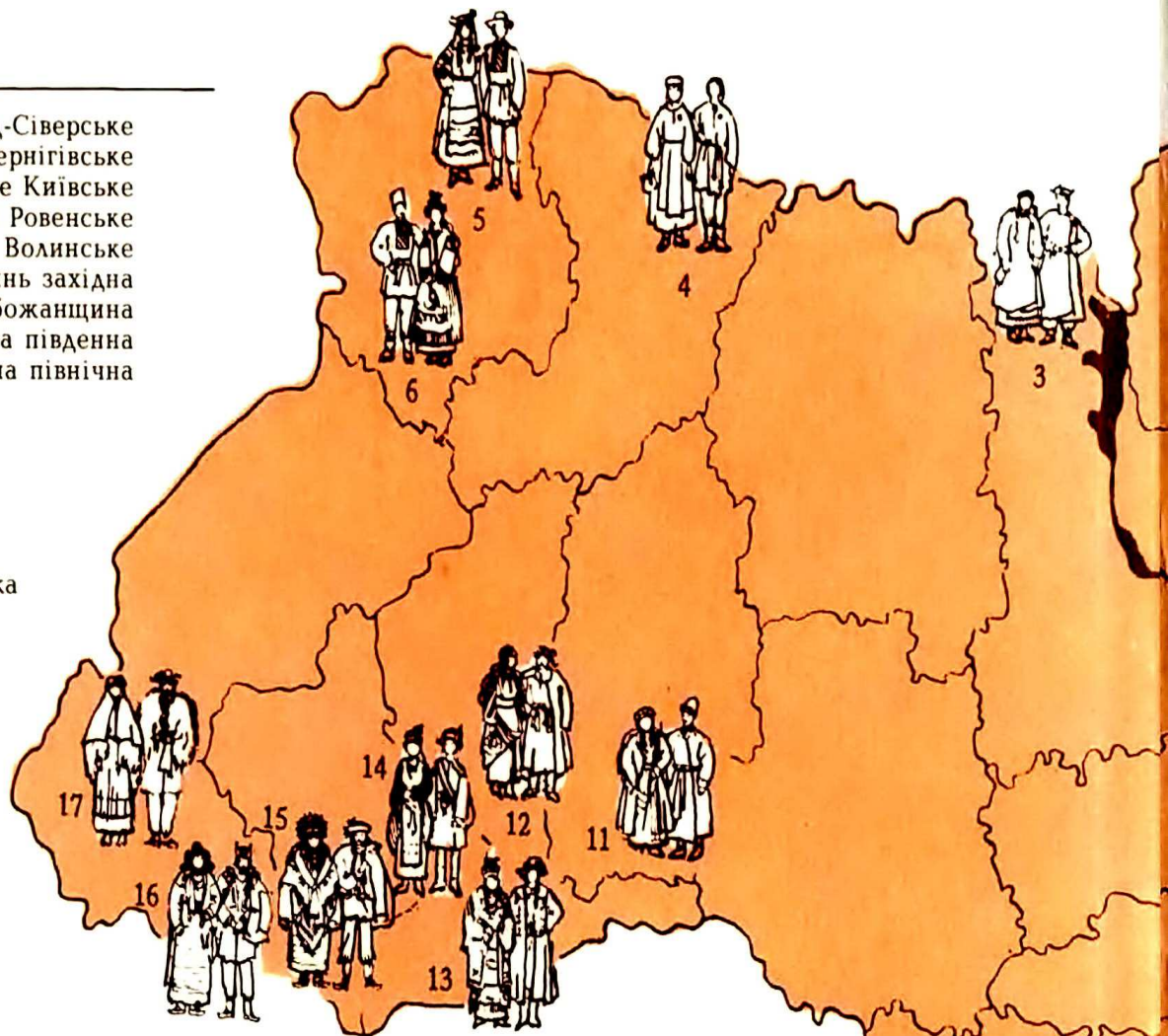
До комплекту листівок увійшло 18 авторських реконструкцій комплексів, які представляють Полісся, Волинь західну, центральну Україну — Лівобережжя (Слобожанщину, Полтавщину), Правобережжя (Київщину, Поділля), Прикарпаття (Буковину, Городенківське та Коломийське Покуття), Карпати (гуцулів та русинів-верховинців Закарпаття), південь України (Херсонщину). Їх автор кандидат історичних наук архітектор-етнограф Т. В. Косміна понад двадцять років плідно працює в галузі вивчення української народної матеріальної культури — житла та одягу. Матеріал з весільного вбрання вона збирала по крихтах, розсипаних по багатьох архівах та фондах бібліотек і музеїв країни. Найбільш цінними виявились колекції Державного музею етнографії народів СРСР, Музею антропології та етнографії АН СРСР, Державного музею українського народного декоративного мистецтва УРСР, Державного музею українського образотворчого мистецтва УРСР, Державного історичного музею УРСР, музеїв народної архітектури та побуту (Києва, Львова, Ужгорода, Чернівців, Переяслава-Хмельницького), Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини, Полтавського історичного музею та інших обласних історичних музеїв, Миргородського краєзнавчого та інших районних краєзнавчих музеїв республіки. Відомості про одяг уточнювались під час щорічних етнографічних експедицій, копіткої роботи з місцевими знавцями народного побуту, фольклористами, майстрами народної творчості. Документальний матеріал дозволив автору створити узагальнюючу серію етнографічних реконструкцій весільного вбрання, яка є першою спробою в історії вивчення українського народного одягу. За матеріалами авторських реконструкцій член Спілки художників СРСР З. О. Васіна створила художні образи весільних пар.

Комплект листівок може бути корисний художникам, етнографам, історикам, мистецтвознавцям, діячам та студентам творчих і культосвітніх закладів, учасникам художньої самодіяльності та фольклорно-етнографічних колективів — всім, кого цікавить культурна спадщина українського народу.

ПЕРЕЛІК ЛИСТІВОК

Полісся східне Новгород-Сіверське  
 Полісся східне Чернігівське  
 Полісся центральне Київське  
 Полісся західне Ровенське  
 Полісся західне Волинське  
 Волинь західна  
 Слобожанщина  
 Полтавщина південна  
 Полтавщина північна

Київщина південна  
 Поділля східне  
 Поділля західне  
 Буковина  
 Покуття Городенківське  
 Покуття Коломийське  
 Гуцульщина Закарпатська  
 Закарпаття  
 Південь України



1. Новгород-Сіверський повіт Чернігівської губернії — Новгород-Сіверський район Чернігівської області  
 2. Городнянський повіт Чернігівської губернії — Щорський район Чернігівської області  
 3. Чорнобильський повіт Київської губернії — Чорнобильський район Київської області  
 4. Ровенський повіт Волинської губернії — Дубровицький район Ровенської області  
 5. Пінський повіт Мінської губернії — Любешівський район Волинської області  
 6. Володимир-Волинський повіт Волинської губернії — Володимир-Волинський район Волинської області  
 7. Старобільський повіт Харківської губернії — Старобільський район Ворошиловградської області  
 8. Кобеляцький повіт Полтавської губернії — Кобеляцький район Полтавської області  
 9. Миргородський повіт Полтавської губернії — Миргородський район Полтавської області

10. Чигиринський повіт Київської губернії — Чигиринський район Черкаської області  
 11. Кам'янець-Подільський повіт Подільської губернії — Кам'янець-Подільський район Хмельницької області  
 12. Гусятинський повіт Галичини — Гусятинський район Тернопільської області  
 13. Кіцманський повіт Буковини — Кіцманський район Чернівецької області  
 14. Городенківський повіт Галичини — Городенківський район Івано-Франківської області  
 15. Коломийський повіт Галичини — Коломийський район Івано-Франківської області  
 16. Тиходолинська округа Закарпаття — Рахівський район Закарпатської області  
 17. Волівська округа Закарпаття — Міжгірський район Закарпатської області  
 18. Херсонський повіт Херсонської губернії — Білозерський район Херсонської області



*Косміна Тамара Володимирівна  
Васіна Зінаїда Олександрівна*

**УКРАЇНСЬКЕ ВЕСІЛЬНЕ ВБРАННЯ**

Етнографічні реконструкції

(Комплект. 18 листівок з текстівками  
українською, російською та англійською мовами)

*Космина Тамара Владимировна  
Васина Зинаида Александровна*

**УКРАИНСКИЙ СВАДЕБНЫЙ НАРЯД**

Этнографические реконструкции

(Комплект. 18 листовок с текстовками  
на украинском, русском и английском языках)

Киев, «Мистецтво», 1989

Зав. редакцією Ю. Г. Кудь  
Редактор К. А. Спрогіс  
Художній редактор С. В. Тарасенко  
Технічний редактор Г. К. Юркова

Вид. № 0721066. 22 850. 9-759.  
«Поліграфкнига». 96 к.



**ПОЛІССЯ СХІДНЕ. Кінець XIX — початок XX ст.  
Весільне вбрання молодих колишнього  
Новгород-Сіверського повіту Чернігівської губернії,  
тепер Новгород-Сіверського району  
Чернігівської області**

Весільне вбрання молодих Чернігівського Полісся (північного району Лівобережної України) становило в кінці XIX — на початку XX століття досить усталений комплекс традиційного костюма, характерний для українців широкого ареалу східних та центральних лісостепових районів України. Разом з тим цей комплекс, особливо шиті елементи верхнього жіночого та чоловічого вбрання, мав багато спільних рис з аналогічними формами одягу білорусів та росіян з районів, які межують з Україною.

Поверх вишитої весільної сорочки молода одягнута в своєрідну сукню без рукавів, т. зв. «спідницю з нагрудником», відрізню по лінії талії та розширену донизу. Поверх неї вдягнуто розшитий кольоровим шовком фартух. Стан оперізує весільний тканий рушник. В руках молодої весільна хусточка. На голові — весільний вінок із шерстяних помпонів.

У молодого поверх весільної сорочки з вишитими стоячим коміром та пазухою вдягнуто шиті жилетку та чумарку з купованої тканини. Штани підперезані тканим поясом. Смушкову шапку прикрашає весільна червона стрічка.

**Полесье восточное.** Конец XIX — начало XX в. Свадебный наряд новобрачных бывшего Новгород-Северского уезда Черниговской губернии, теперь Новгород-Северского района Черниговской области

**Eastern Polissia.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Novhorod-Siversky Uyezd, Chernihiv Gubernia, now Novhorod-Siversky District, Chernihiv Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна



**БУКОВИНА. Кінець ХІХ — початок ХХ ст.**  
**Весільне вбрання молодих**  
**колишнього Кіцмавського повіту Буковини,**  
**тепер Кіцманського району Чернівецької області**

Представлене весільне вбрання, включаючи ряд елементів, властивих комплексам західноподільського та покутського одягу, становить досить своєрідний варіант буковинського зонального типу українського костюма.

Додільна довга весільна сорочка молодої має густо вишиті рукава з характерними навкісними смугами («одскочками»). В колірній гамі вишивки на сорочці переважають чорний та бордовий відтінки, що контрастують з іншими багатобарвними елементами вбрання молодої. Стан від пояса до низу оповитий характерною для цієї зони України опинкою («фотією») з горизонтальними широкими фіолетовими та вузькими білими смугами. Симетрично з обох боків від пояса до низу спущені квітчасті весільні хустки з тороками. Своєрідності дівочому одягу буковинок надавала довгопола з відбіленої овчини та оздоблена по низу, вздовж пілок, навкруги пройм хутром тхора хутряна безрукавка — т. зв. «мунтян», «ментян», «цурканка». Вона була прикрашена також аплікацією з кольорового сап'яну, сукна, шкіряними та вовняними шнурками, вишивкою, кольоровою вовною. Особливої уваги надавали кількості та якості шийних прикрас, які мали символічно забезпечити багате та щасливе майбутнє життя молодим, — чим більше було прикрас, тим більша була уявна впевненість в багатстві майбутньої родини.

Прикраси виготовляли, нашиваючи монети на тканину основу, створюючи цим своєрідний зйомний монетний нагрудник. Так само своєрідністю позначений і головний убір молодої — «карабуля», «кода». Позаду до карабулі кріпились кольорові стрічки — «коди», «кодинки».

Своєрідність чоловічому костюму надавав верхній халатоподібний з білого доморобного сукна прямоспинний двополий одяг з широкими рукавами, т. зв. «манта». На груди з лівої сторони поверх манти молодому дружка чіпляла весільну хустку — «ширінку». На голові у молодого — солом'яний капелюх з широкими крисами, пишно прикрашений бісерними стьожками — герданами, пір'ям та т. зв. «трясунками», «колотильцями». На ногах — чоботи з високими халявами.

При реконструкції комплексу використані польові матеріали радянського етнографа Я. І. Кожелянка та фондові зібрання Чернівецького музею народної архітектури та побуту.

**Буковина.** Кінець ХІХ — начало ХХ в. Свадебный наряд новобрачных бывшего Кицманского уезда Буковины, теперь Кицманского района Черновицкой области

**Bukovina.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Kitsman Uyezd, Bukovina, now Kitsman District, Chernivtsi Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна





## **ЗАКАРПАТТЯ. Кінець ХІХ — початок ХХ ст. Весільне вбрання молодих русинів-верховинців колишньої Волівської округи Закарпаття, тепер Міжгірського району Закарпатської області**

Традиційно-побутова культура українців Міжгірщини Закарпаття хоч і виявляє багато спільних рис з бойками, все ж до цього часу усвідомлюється місцевим населенням окремо від бойків і закріплюється ним у самоназві «русинів-верховинців», яка і винесена нами у назву їхнього весільного вбрання.

Весільна дівоча сорочка русинів-верховинців Міжгірщини на відміну від загальнопоширеної на Україні додільної складалась з двох частин: верхньої короткої полотняної сорочки «опліччя» та нижньої білої полотняної спідниці, т. зв. «біленника», «білинника». Своєрідним був крій кожної з частин. Опліччя — безуставкова з суцільними рукавами і з розрізом пазухи, не попереду, як це загальноприйнято на Україні, а збоку. Перед сорочки мав дрібне узорне збирання на грудях, в результаті чого утворювалась геометрично-декоративна верхня частина біля шиї — «обшивка». Рукава по низу «на зап'яснику» так само призбирували і декорували обшивкою, а викінчували зубчиками «фодрами». Фартух («запинка») так само, як і білинник, збирали у дрібні складочки («рисували»), обшивали по контуру «плетінкою» — мереживом. Поверх сорочки вдягали коротеньку з сукна розпашну безрукавку «камізолу» із застібкою на середині грудей. На передні поли камізолі нашивали по дві накладні кольорові кишеньки «жебички». Ритуальним елементом весільного вбрання верховинців була «гуня» — плетений з довговорсої вовни прямоспинний верхній одяг з рукавами («гуня пелехата», «гуня коцьовата»). Розплетене волосся молодої покривали білим платом «фустою», «білилом», «ручником», тканим з тонкого відбіленого полотна. Поверх нього покладали весільний барвінковий вінок («вінець»), доповнений кетягами вівса, штучними квітами («косицями») та пір'ям.

Весільна сорочка молодого, що дарувала її молода, була пишно вишита на відкладному комірі, грудях, манжетах. Молода на ліву руку молодого пов'язувала червону вовняну або шовкову стрічку («пантлик»), щоб знешкодити небажані для жонатого чоловіка можливі дівочі приворотні чари. Чоловічі з білого доморобного сукна штани були вузькокроєні. Ритуальний весільний одяг молодого — пелехата гуня та весільний барвінковий вінок — три плетених «вінці», вдягнуті на фетровий капелюх.

**Закарпатье.** Конец ХІХ — начало ХХ в. Свадебный наряд новобрачных русинов-верховинцев бывшего Волывского округа Закарпатье, теперь Межгорского района Закарпатской области

**Transcarpathia.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlywed Verkhovyna Ruthenians in the former Volivsky District, Transcarpathia, now Mizhgoria District, Transcarpathian Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна



## ПОЛТАВЩИНА ПІВНІЧНА. Кінець ХІХ — початок ХХ ст.

### Весільне вбрання молодих колишнього Миргородського повіту Полтавської губернії, тепер Миргородського району Полтавської області

Весільне вбрання молодих Полтавщини кінця ХІХ — початку ХХ століття увібрало найкращі елементи святкового строю українців лісостепових районів центрального Подніпров'я та Лівобережжя і стало своєрідним символом загальнонаціонального українського одягу.

Оснoву весільного строю молодої становила додільна лляна сорочка з орнаментациєю білими нитками по білому полотну в поєднанні з такими технічними засобами ажурного декору, як виколювання, вирізування та мережка. Поверх сорочки вдягали плахту, а поверх неї — фартух («запаску»). Стан молодої оперізували весільним рушником, вишитим гарусом. На плечі вдягали керсетку, шиту з купованої тканини та оздоблену апликацією з сукна чи оксамиту, поверх якої заможніші селяни накидали кожух. Голову прикрашали весільною дівочою хусткою з ріжками від уроків та вінком, а шию — значною кількістю низок намиста, коралів та дукатів.

Молодий одягнутий у білу свиту з доморобного битого сукна, оздоблену оксамитом, сині широкі штани, чоботи. Вузький комірець весільної сорочки зав'язується червоною весільною стьождкою, а смушкова шапка прикрашена весільним віночком та стрічкою.

У реконструкції комплексу, крім польових матеріалів автора, використані матеріали фондів Полтавського історичного музею, Миргородського краєзнавчого музею ім. О. Г. Сластіона та колекції Ф. Вовка, що зберігаються у фондах Державного музею етнографії народів СРСР у м. Ленінграді.

**Полтавщина северная.** Конец ХІХ — начало ХХ в. Свадебный наряд новобрачных бывшего Миргородского уезда Полтавской губернии, теперь Миргородского района Полтавской области

**Northern Poltava Region.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Myrhorod Uyezd, Poltava Gubernia, now Myrhorod District, Poltava Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна



**ПОЛІССЯ ЦЕНТРАЛЬНЕ. Кінець XIX ст.**  
**Весільне вбрання молодих колишнього**  
**Чорнобильського повіту Київської губернії,**  
**тепер Чорнобильського району Київської області**

Весільне вбрання київських поліщуків відзначає перевага білого кольору з незначними кольоровими акцентами червоного та зеленого.

Біла з доморобного битого сукна традиційна верхня свита молодої надзвичайно скромно оздоблена лише по краю верхньої поли та на рукавах кольоровим вовняним шнурком. З-під свити виглядає зверху, біля шиї, вузький вишитий стоячий комірець весільної сорочки, зав'язаний червоним шнурком, який мав оберігати молоду від уроків. Знизу з-під свити виглядає тканина шерстяна спідниця — «літник» — та фартух. На ногах личаки, одягнені поверх онуч. В руках молода тримає весільну хусточку. Голова пов'язана весільною стрічкою, поверх якої вдягнуто барвінковий вінок з прикріпленими до нього позаду кольоровими стрічками.

Свита молодого підперезана шкіряним паском, до якого кріпляться необхідні йому предмети. З-під свити виглядають сірі полотняні штани, заправлені в онучі, на які взуті постолі. На грудях — вінчальна квітка з трьох листочків барвінку. На голові — сукняна шапка, обшита кольоровим вовняним шнурком з китицями на рогах, — «щоб дівчата не чіплялись».

При реконструкції комплексу, крім польових матеріалів автора, використані малюнки та тексти Д. П. Деляфіза, що зберігаються у рукописному відділі ЦНБ АН УРСР.

**Полесье центральное. Конец XIX в.**  
Свадебный наряд новобрачных бывшего Чернобыльского уезда Киевской губернии, теперь Чернобыльского района Киевской области

**Central Polissia. Late 19th c. Wedding**  
dress of the newlyweds in the former  
Chornobyl Uyezd, Kiev Gubernia,  
now Chornobyl District, Kiev Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна



## СЛОБОЖАНЩИНА. Кінець ХІХ — початок ХХ ст.

### Весільне вбрання молодих колишнього Старобільського повіту Харківської губернії, тепер Старобільського району Ворошиловградської області

Основу весільного вбрання молодої на слобідських землях України становила весільна сорочка, оздоблена по нижньому краю плетеним мереживом. Поверх сорочки вдягали рясну спідницю з шерстяного, ситцевого або шовкового купованого краму. Спідницю спереду покривали кольоровим фартухом, по низу обшивали бахромою, а в нижній частині декорували нашивками з різноколірного мережива та зубчастими стрічками переважно темних кольорів. Типовим верхнім святковим одягом молодої в цих районах був шитий з тонкої шерсті, сукна або оксамиту керсет з рукавами, т. зв. «юпка», «куцина». Найвродливіші куцини оздоблювали різноколірними гарусними шнурками, кантами, стрічками, сітками з мережива, позументом та блискучими металевими гудзиками. Голову молодої пов'язували шовковою, переважно білою, хусткою, зверху накладали весільний із штучних квітів вінок, а з лівого боку у вінок вставляли павине перо. Молоду обов'язково замість пояса оперізували весільним рушником. На ноги взували кольорові сап'янові чоботи. Шю прикрашали низками намиста, бурштину, коралів.

На молодого поверх весільної, вишитої молодою, сорочки одягали безрукавку. Штани шили з фабричної, т. зв. «черкесиної» або «шведської» тканини. На бриль сестра молодої пришивала круглої форми квітку. На плечі накидали святкову полегшеного типу свиту, т. зв. «чумарку», «чинарку» з купованих бавовняних тканин, а в заможніших — з тонкого фабричного сукна. Передні поли та комір чумарки прикрашали блискучими металевими гудзиками та вишивали різноколірним шовком.

При реконструкції комплексу використані колекції Державного музею етнографії народів СРСР (м. Ленінград) та польові матеріали автора.

**Слобожанщина.** Кінець ХІХ — начало ХХ в. Свадебный наряд новобрачных бывшего Старобельского уезда Харьковской губернии, теперь Старобельского района Ворошиловградской области

**Sloboda area.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Starobilsk Uyezd, Kharkiv Gubernia, now Starobilsk District, Voroshilovhrad Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна





## ПІВДЕНЬ УКРАЇНИ. Кінець XIX — початок XX ст.

### Весільне вбрання молодих колишнього Херсонського повіту Херсонської губернії, тепер Білозерського району Херсонської області

Комплекс весільного вбрання молодих півдня України в кінці XIX — на початку XX століття значною мірою складався з елементів, шитих з купованих тканин. І лише сорочки молодих, весільні рушники, ткані плахта та фартух («запаска») молоді виготовлялись власноручно молоді до весілля.

Своєрідності костюму молоді надає сорочка з кокеткою, пишно розшита рослинним орнаментом, та високий весільний «вінець».

Відзнакою молодого є весільний рушник, пов'язаний на руці, та весільні стрічки на грудях і біля коміра сорочки, поверх якої вдягнуто жилет та чорну чумарку. Широкі штани, підперезані тканим червоним поясом, заправлені в чоботи з високими халявами. На голові молодого — купований кашкет, який в кінці XIX століття ввійшов у моду в південних та східних областях України.

При реконструкції комплексу, крім польових матеріалів автора, використані колекції Музею антропології та етнографії АН СРСР (м. Ленінград) та Державного музею етнографії народів СРСР (м. Ленінград).

**Юг Украины.** Конец XIX — начало XX в. Свадебный наряд новобрачных бывшего Херсонского уезда Херсонской губернии, теперь Бело-зерского района Херсонской области

**Southern Ukraine.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Kherson Uyezd, Kherson Gubernia, now Bilozerka District, Kherson Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна



## ПОЛІССЯ ЗАХІДНЕ. Кінець ХІХ — початок ХХ ст.

### Весільне вбрання молодих колишнього Ровенського повіту Волинської губернії, тепер Дубровицького району Ровенської області

Весільне вбрання волинських поліщуків вирізняється локальним білим кольором, майже повною відсутністю кольорових прикрас і різноманітних доповнень, якими збагатився весільний одяг інших регіонів України вже в кінці ХІХ — на початку ХХ століття.

Весільну дівочу сорочку виготовляли з тонкопряденого білого, т. зв. «серпанкового», лляного полотна. Поверх сорочки вдягали серпанковий білий фартух. З лівого боку на груди кріпили вінчальну квітку з трьох пагінців барвінкового листя, перев'язаних білою ниткою або стрічечкою. Ноги обвивали онучами з вибіленого полотна та взували постолы, сплетені з дубового «полосся». Постолы кріпили на ногах шнурками з льону чи конопель — «волоками». Голову молодої прикрашали серпанковою наміткою із «запруткованими» краями, обгортаючи нею, як дівочою хусткою, голову, лишаючи відкритою потилицю. Поверх завиваної намітки накладали барвінковий вінок. В руках молода тримала весільну «клямашку» з гостинцями: печеними «трепетушечками», «калачиками», гарбузовим насінням.

Так само надзвичайно скромним було і вбрання молодого. Весільна сорочка, що її дарувала молода, була з густого «кужільного» білого або сірого лляного полотна. Сорочку шили з вузьким стоячим комірцем та пазухою. Рукава призбирували при манжетах. Сорочку вдягали навипуск поверх вузьких штанів, шитих з сірого нечесаного льону, т. зв. «нечесі». Єдиним кольоровим акцентом був плетений широкий смугастий пояс — «крайка» — з великою кількістю різноколірних маленьких помпончиків — «мохрив». З лівого боку на груди молодому, як і молодій, чіпляли вінчальну квітку. На ноги на полотняні онучі взували плетені постолы.

**Полесье западное.** Конец ХІХ — начало ХХ в. Свадебный наряд новобрачных бывшего Ровенского уезда Волынской губернии, теперь Дубровицкого района Ровенской области

**Western Polissia.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Rovno Uyezd, Volhynian Gubernia, now Dubrovytsia District, Rovno Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна



## ПОКУТТЯ КОЛОМИЙСЬКЕ. Кінець ХІХ — початок ХХ ст.

### Весільне вбрання молодих колишнього Коломийського повіту Галичини, тепер Коломийського району Івано-Франківської області

Весільне вбрання покутян Коломийщини в цілому складається з елементів традиційного строю гуцулів Прикарпаття, і лише пишний вінкоподібний весільний головний убір молодого, а не «чільце», як у гуцулки, та весільна шапка «кресаня» молодого, а не гуцульська «клепаня», виявляють приналежність молодих до жителів Покуття.

Основним елементом весільного вбрання молодого, як і скрізь на Україні, була додільна сорочка, яку в цих районах дрібно вишивали по низу. На поясі кріпили дві «двоплатові» вузькі доморобного виготовлення ткани в дрібні пасочки запаски. Через бокові просвіти запасок виглядає сорочка з пришитими по низу бокових швів маленькими червоними кульками з ниток — «кутасиками». Поверх передньої запаски молодю пов'язували кількома дарованими їй весільними вовняними квітчастими «терновими» хустками з китицями («тороками»). Плечі молодого покривали поверх кептаря ритуальною весільною мішкоподібною за кроєм плащ-накидкою, т. зв. «гуглею». Поверх неї накидали знов-таки даровані молодій весільні хустки, які утримувались на плечах пов'язаним ритуальним довгим платком — «рантухом». На ноги вдягали плетені з кольорової вовни, переважно червоної, шкарпетки «капчурі», поверх яких взували святочні постолі з гострими піднятими догори носками і оздоблені тисненням узором. Шю молодого прикрашали селянкою, герданом, «очками», а на груді вішали багато низок шнурків, разків намиста, коралів та різьблені мідні бляшки, хрести і монети, укріплені на металевих дротиках, т. зв. «згарди». Надзвичайно пишним був весільний головний убір молодого — «косиці». Всі складові елементи весільного вінка мали яскраве оберегове значення: щетина — відвернути лихі сили, вплетений часник та мед, що ним обмащували барвінкове листя, — оберегти від хвороб, пишність сплетених у вінки квітів — забезпечити багате, пишне й щасливе майбутнє подружнє життя.

Скромнішим є вбрання молодого. Полотняна сорочка випущена поверх вузьких штанів з червоного битого доморобного сукна. Стан оперізує широкий на п'ять пряжок («чепраг») пояс, шириною від стегон до пахв. Він орнаментований тисненням по шкірі, прикрашений набитими мосяжними гудзиками, простими та писаними бляшками, звисаючими рекізами та бовтицями. Кептар, ритуальні шкіряні постолі з волоками такі ж самі, як і у молодого. Голову молодого прикрашає повстаний капелюх з широкими загнутими догори крисами, прикрашений вовняними різноколірними шнурками, пір'ям, помпонами.

При реконструкції комплексу, крім польових матеріалів автора, використані фондові зібрання Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини.

**Покутье Коломыйское.** Конец ХІХ — начало ХХ в. Свадебный наряд новобрачных бывшего Коломыйского уезда Галиции, теперь Коломыйского района Ивано-Франковской области

**Kolomyia Pokuttia.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Kolomyia Uyezd, Galicia, now Kolomyia District, Ivano-Frankivsk Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна



## ПОЛІССЯ ЗАХІДНЕ. Кінець XIX — початок XX ст.

### Весільне вбрання молодих колишнього Пінського повіту Мінської губернії, тепер Любешівського району Волинської області

Весільне вбрання, як і весь комплекс традиційно-побутової культури населення крайніх північних районів сучасної Волинської області УРСР, що межує з БРСР, за цілим рядом ознак виявляє спільність з традиційною культурою пінчуків Білорусії. Але самовизначеність населення цього району як українського дозволила нам представити їхнє весільне вбрання як зональний західнополіський варіант українського костюма.

Весільне вбрання молодих Волинського Полісся відзначається контрастним виділенням яскравих червоно-чорних кольорів тканих орнаментальних узорів на тлі вибіленого лляного полотна. Ткана весільна сорочка молодої з відкладним коміром та тканню накладною пазухою має повністю заткані червоно-чорними переборами широкі рукава, зібрані біля манжета. Поверх сорочки вдягали ткані спідницю та фартух. Шия прикрашена кількома низками намиста. На ногах — онучі з колишньої ткані сорочки та личаки. Своєрідним є головний убір молодої — біла тканя намітка з узорно перебраними кінцями. Поверх намітки надягали весільний вінець у вигляді твердого високого обручика, розширеного догори, обшитого кольоровими стрічками, попередньо зібраними у складочки. Його вдягали з нахилом на правий бік, а на кінцях чіпляли пишні пучки різнобарвного пір'я, яке мало відвернути від молодої лихі сили.

Молодий поверх вузьких з доморобного полотна штанів вдягав навипуск білу лляну весільну сорочку, що дарувала йому молода. Вишивкою прикрашали відкладний комір та пазуху. Підперізували молодого тканим вовняним поясом. Солом'яний капелюх дружка прикрашала весільним віночком та складеною з кольорової, переважно червоної, стрічки квіткою. На ногах — онучі та личаки, які прив'язані плетеними з конопель шнурками — «волоками».

**Полесье западное.** Конец XIX — начало XX в. Свадебный наряд новобрачных бывшего Пинского уезда Минской губернии, теперь Любешовского района Волынской области

**Western Polissia.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Pinsk Uyezd, Minsk Gubernia, now Liubeshiv District, Volhynian Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна





## КИЇВЩИНА ПІВДЕННА. Кінець XIX — початок XX ст.

### Весільне вбрання молодих колишнього Чигиринського повіту Київської губернії, тепер Чигиринського району Черкаської області

Основним елементом весільного вбрання молоді південних районів Київщини, як і скрізь на Україні, була вишита сорочка. На зміну традиційній геометричній композиції вишивок в кінці XIX — на початку XX століття в південних районах Київщини прийшли рослинні композиції. Перевагу у вишивках весільних сорочок надавали червоному кольору, який мав, за давніми уявленнями, магичну силу — захищав від уроків. Поверх сорочки вдягали шиту з купованої тканини спідницю, яка заступала на Київщині вже в кінці XIX століття традиційну ткану плахту. З одноколірного сукна (у молоді переважно знов-таки червоного) шили фартух («запаску»), що його вдягали поверх спідниці. Досить урочистим елементом святкового вбрання молоді вважалась т. зв. «юпка» — своєрідна свитка з довгими або короткими рукавами, щоб видно було вишивані рукава сорочки. Юпку шили із зеленого сукна і прикрашали по всьому полю маленькими хвостиками з червоної вовняної пряжі. Це був своєрідний народний варіант королівської мантії з хутра горностає. На ногах — червоні сап'янові чобітки. Обов'язковим ритуальним елементом вбрання молоді був весільний дівочий віночок. В руках молода тримала вишитий нею весільний рушник, яким її оперізували замість пояса.

Більш стриманим щодо кількості елементів та їх барвистості було вбрання молодого. Його основу становила вишита молодою весільна сорочка, обов'язковим весільним атрибутом якої була «застіжка» (шовкова стрічка або вовняний шнурок) ритуально червоного кольору. Святкові штани шили з купованої в крамниці тканини. Ознаку молодого становила весільна хустка, яку молода затикала йому за пояс. Верхнім одягом була традиційна свита або чумарка. Голову молодого прикрашала висока, циліндричної форми сіра смушкова шапка. До шапки старша дружка пришивала весільний віночок — пучечок з барвінку, васильків та трьох колосків жита, перев'язаних червоною стрічкою. На ногах — рантові чоботи шевської роботи.

При реконструкції комплексу, крім польових матеріалів автора, використані малюнки та тексти Д. П. Деляфліза, що зберігаються у рукописному відділі ЦНБ АН УРСР.

**Киевщина южная.** Конец XIX — начало XX в. Свадебный наряд новобрачных бывшего Чигиринского уезда Киевской губернии, теперь Чигиринского района Черкасской области

**Southern Kiev Region.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Chyhyryn Uyezd, Kiev Gubernia, now Chyhyryn District, Cherkasy Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна



**ПОДІЛЛЯ СХІДНЕ. Кінець ХІХ — початок ХХ ст.**  
**Весільне вбрання молодих колишнього**  
**Кам'янець-Подільського повіту Подільської губернії,**  
**тепер Кам'янець-Подільського району**  
**Хмельницької області**

Своєрідність весільного вбрання подолян полягає в наявності одноплатової ткані спідниці («горбатки»), що нею оповивали поверх весільної сорочки стан молодої. Один кінець горбатки підгинали, закріплюючи його на поясі. Пояс («крайку») ткали з кольорової, переважно червоної вовни. Весільна сорочка подолянки завжди мала бути додільною — шитою з цільного зверху до долу полотна. За народною традицією вважалось, якщо сорочка ціла, то і життя має бути «цілим», «повним». Готуючи сорочку до весілля, молода прикрашала її вишитими орнаментами, переважно геометричними, які виконувались улюбленим на Поділлі чорним кольором своєрідним швом, т. зв. «низинкою», «низью». Вишивали орнаментальні навкісні смуги на пазусі, а також мережили та шили низью поділ сорочки. Шию та груди молодої прикрашали численними низками намиста та коралів, які виконували роль оберегів — від уроків. Молодий і молода одягнуті в традиційні подільські свити, оздоблені кольоровими шнурками, сукном та тасьмою з відкладними манжетами («закаврашами»).

Голову молодої прикрашає чільце та вінок з барвінкового листя та штучних квітів. Весільний вінок покладено і на шапку молодого. Шия молодого пов'язана весільною шовковою хустиною.

**Подолье восточное.** Конец ХІХ — начало ХХ в. Свадебный наряд новобрачных бывшего Каменец-Подольского уезда Подольской губернии, теперь Каменец-Подольского района Хмельницкой области

**Eastern Podolia.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Kamyanets-Podilsky Uyezd, Podolian Gubernia, now Kamyanets-Podilsky District, Khmelnytsky Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна



## ПОДІЛЛЯ ЗАХІДНЕ. Кінець ХІХ — початок ХХ ст.

### Весільне вбрання молодих колишнього Гусятинського повіту Галичини, тепер Гусятинського району Тернопільської області

Весільна додільна уставкова полотняна сорочка молодої прикрашена традиційною західноподільською вишивкою на рукавах, вузькому комірці, навкіс розташованою на пазусі («погрудках») та по низу. Стан оповитий одноплатовою вовняною тканиною «опинкою», правий край якої відігнутий і закладений під широкий тканий пояс. Західноподільські опинки ткали з тонкої чорної шерсті, а кінці перетинали кольоровими смугами, переважно жовтогарячих та червоних кольорів. Надзвичайно складним та пишним робили весільний вінок молодої, малюнок та опис якого взятий в альбомі О. Л. Кульчицької «Народний одяг західних областей УРСР» (табл. 4). На голову молодій надягали оксамитову шапочку, суцільно розшиту рядами орнаментально набраних бісерних стрічок — силянок, кольорових намистин і дрібних штучних квітів. На потилиці ці штучні квіти збирали в букет, від якого на плечі спадали шовкові стрічки. Шия молодої прикрашена разками скляного намиста, яке спадає бахромою («тороками») на груди. При вухах до шапочки вчеплені «кучері» з фарбованого пір'я. Поверх шапочки на чоло накладено вінок, сплетений з барвінкового позолоченого листя.

Довга весільна сорочка молодого, випущена поверх штанів, підперезана тканим поясом. На плечі накинуто свиту. На голові — плетений бриль, прикрашений пір'ям когута.

**Подолье западное.** Конец ХІХ — начало ХХ в. Свадебный наряд новобрачных бывшего Гусятинского уезда Галиции, теперь Гусятинского района Тернопольской области

**Western Podolia.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Husiatyn Uyezd, Galicia, now Husiatyn District, Ternopil Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна



# ПОКУТТЯ ГОРОДЕНКІВСЬКЕ. Кінець ХІХ — початок ХХ ст.

## Весільне вбрання молодих покутян колишнього Городенківського повіту Галичини, тепер Городенківського району Івано-Франківської області

Весільне вбрання молодих покутян Городенківщини складається з елементів, властивих одягу як подолян, так і буковинців.

Весільна дівоча додільна уставкова сорочка, т. зв. «рукав'янка», «рукав'єнка», за характером розміщення орнаментальної вишивки, насиченістю кольором та технікою виконання подібна до буковинських та західноподільських святкових сорочок. Вовняна тканина в різнобарвні смуги одноплатова спідниця, т. зв. «опинка», «обгортка», та тканий фартух («запаска») дрібно гофровані. Обидва кінці опинки підібрані та прикріплені на лінії талії широким вовняним поясом — «крайкою», кінці якої спущені спереду поверх запаски. Крайка по верху підперезана вузьким плетеним пояском — «попружкою», кінці якої спущені також попереду поверх кінців крайки. Загальний силует весільного вбрання молодої, його колорит та навіть назви окремих елементів виявляють спільність з костюмом західноподільських дівчат. Шю та груди молодої прикрашали численні нитки коралових бус, «справжнього намиста», металеві ланцюжки, мосяжні хрестики, срібні монети. Багатство шийних прикрас мало, за давнім уявленням, захистити молоду від уроків та забезпечити їй щасливе майбутнє подружнє життя. На ногах — святкові сап'янові чобітки, даровані їй молодим на весілля. Голову молодої прикрашає весільний вінок — «вінець», закосичений барвінковим листям, різноколірними волічковими пасочками, кульками («кутасиками»), квітами («косицями»), блискучим скляним намистом, бісерними різноколірними стрічками, герданами та кольоровим пір'ям. До весільного вінця позаду прикріплені різноколірні шовкові та ткані стрічки — «бинди», гарусні та шовкові шнурки, які спускаються вниз по спині.

Весільна парубоцька сорочка з широкими рукавами надягнута навипуск, як і в буковинських хлопців. Довжина випущеної сорочки досягає майже колін. Молодого підперізували широким тканим поясом — крайкою. Поверх сорочки вдягали на тканому пасі висячу ткану торбу, т. зв. «дзьобанку». На ногах — чоботи з високими халявами, зібраними до стопи. Весільний головний убір молодого становить плетений капелюх — бриль, викладений бісерними смугами — герданами, волічковими шнурками, волічковими квітами «косицями». Лівий бік прикрашався пишним пучком пір'я.

При реконструкції комплексу, крім польових матеріалів автора, використані фондові зібрання Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини.

**Покутье Городенковское.** Конец ХІХ — начало ХХ в. Свадебный наряд новобрачных покутян бывшего Городенковского уезда Галиции, теперь Городенковского района Ивано-Франковской области

**Horodenka Pokuttia.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Horodenka Uyezd, Galicia, now Horodenka District, Ivano-Frankivsk Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна





## ПОЛТАВЩИНА ПІВДЕННА. Кінець ХІХ — початок ХХ ст.

### Весільне вбрання молодих колишнього Кобеляцького повіту Полтавської губернії, тепер Кобеляцького району Полтавської області

У весільному вбранні молодих південних районів Полтавщини перевагу віддавали елементам, зшитим з купованих тканин. Тільки сорочки молодої та молодого, пояс молодого та весільний рушник, що ним підперезана молода, виготовляли вручну.

Поверх весільної додільної сорочки, пишно вишитої на рукавах та по низу, вдягнена шита з кольорового ситцю безрукавка. На рясну спідницю, шиту з купованої шерстяної тканини, одягнуто фартух з парчі, а поверх нього пов'язано вишитий рушник. Голову прикрашає пишній весільний вінок та кольорові стрічки, а шию — намисто, дукати, корали.

Поверх весільної сорочки на плечі молодому накинуто чумарку. Стан підперізує тканий шерстяний пояс поверх пістрьових широких штанів, заправлених у чоботи. На голові молодого — смушкова шапка, уквітчана весільним віночком, а груди прикрашено весільною квіткою та стрічкою.

При реконструкції комплексу, крім польових матеріалів автора, використано матеріали фондів Полтавського історичного музею, Миргородського краєзнавчого музею ім. О. Г. Сластіона та колекції Ф. Вовка, що зберігаються у фондах Державного музею етнографії народів СРСР у м. Ленінграді.

**Полтавщина южная.** Конец ХІХ — начало ХХ в. Свадебный наряд новобрачных бывшего Кобеляцкого уезда Полтавской губернии, теперь Кобеляцкого района Полтавской области

**Southern Poltava Region.** Turn of the 20th c. Wedding dress of the newlyweds in the former Kobeliaky Uyezd, Poltava Gubernia, now Kobeliaky District, Poltava Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна



# ГУЦУЛЬЩИНА ЗАКАРПАТСЬКА. Кінець ХІХ — початок ХХ ст.

## Весільне вбрання молодих колишньої Тиходолінської округи Закарпаття, тепер Рахівського району Закарпатської області

Весільне вбрання закарпатських гуцулів складається в основному з елементів, які характерні для одягу всіх локальних груп гуцулів (прикарпатських, буковинських, закарпатських), і лише в характері декоративних оздоб, кольоровій гамі та специфіці головних уборів виявляється його своєрідність, яка дозволяє розглядати цей комплекс як зонально закарпатський варіант гуцульського весільного строю.

Поверх весільної сорочки молода вдягала святкові запаски. В колориті запасок переважали насичені тони вишневого, брунатного, чорно-зеленого кольорів. На лінії талії запаски утримували плетені волічкові шнури «байори», «баюри», «плетінки». На плечі молода вдягала хутряну прямоспинну безрукавку — «кожушок», «кожусик», «кептар». Поверх кожусика вдягали сукняний прямоспинного крою т. зв. «сердак», прикрашений вишивкою, плетеними шнурками з жовтої та червоної вовни. На шії багато рядів скляних бус «лискавок», венеціанські писані «пацьорки», хрестики, одно-, дво- та трирядні «згарди» з мосяжних вирізьблених бляшок, «хрящиків» та срібних монет. Попід шию поверх цих прикрас вдягнуто плетену з різноколірних бісеринок — пацьорок — стьожку, т. зв. «очка», «гердан», «силянку». Особливою ритуальною значимістю наділявся головний убір молодої. На ногах — шкіряні постолі.

Вбрання молодого складається з гуцульської вишитої на комірі, грудях («пазусі») та рукавах шитої тунікоподібної білої полотняної сорочки, випущеної поверх вузьких штанів з доморобного битого сукна темно-вишневого кольору. Вони заправлені в білі плетені з білої вовни та вишиті вгорі шкарпетки — «капчурі». Кептар та сердак такі ж, як і у молодої. Весільний головний убір — «джумері» — своєрідно скроєний з темних смушків, на кінцях оздоблений хвостиками та прикрашений по центру віночком і трьома «сороківцями», як і у молодої.

При реконструкції комплексу, крім польових матеріалів автора, використані фондові зібрання Коломийського музею народного мистецтва Гуцульщини.

Гуцульщина Закарпатская. Конец  
ХІХ — начало ХХ в. Свадебный на-  
ряд новобрачных бывшего Тиходо-  
линского округа Закарпатья, теперь  
Раховского района Закарпатской  
области

Hutsul area, Transcarpathia. Turn of  
the 20th c. Wedding dress of the  
newlyweds in the former Tykhodolyn  
District, Transcarpathia, now Rakhiv  
District, Transcarpathian Region

Автор реконструкції Т. В. Косміна,  
художник З. О. Васіна

Рецензенти:  
доктор історичних наук, професор Ф. П. Шевченко  
кандидат історичних наук Л. Ф. Артюх

---

*Т. В. Космина, З. А. Васина*

УКРАИНСКИЙ СВАДЕБНЫЙ  
НАРЯД

Этнографические реконструкции

*T. V. Kosmina, Z. A. Vasina*

UKRAINIAN WEDDING DRESS

Ethnographic reconstruction



# Украинский свадебный наряд



Ukrainian  
wedding  
dress